

Nejlíp je mi v nějakém tropickém zapadákově – přes den rychlostí tak kilák za hodinu bloumám po lese, žasnu a fotím, večer v pouliční putyce dumám, jestli to není jen sen. Nejvíc „happy“ jsem v Latinské Americe, třeba tady v Kolumbii.

Přírodu je třeba vnímat v širších souvislostech

Rozhovor s Tomášem Grimem

Měl jsi ptáky rád od dětství?

Vyrůstal jsem jako městské dítě v brněnském činžáku, ptáčkařit jsem začal docela pozdě, až v patnácti. Docela bizarně byl úplně prvním ornitologem z masa a kostí, kterého jsem potkal, Karel Hudec, jedna z největších legend české ornitologie. Pracoval na akademii věd, pár set metrů od našeho domu na kopci nad Pisárkami. Ptáky jsem začal pozorovat sám na třebíčských rybnících a hned napoprvé jsem našel asi tři nové druhy pro Česko (*směje se*). Tak jsem šel za Hudcem a ten mě poslal za Dodinem, Robertem Doležalem, který mě začal učit ptáky. Pamatuji si, jak jsem na konci první výpravy už měl hlavu v pejru, protože jsem se namotivovaný Dodinem snažil určovat všecko, a říkám: „Hele, tamhle je koňadra.“ A Dodin: „Hm, to je uschlý jabko.“

Máš nějaký životní vzor, zdroj inspirace?

Jeden z klíčových momentů přišel, když mamka donesla knížku *O mé rodině a jiné zvířené* Geralda Durrella. To mi bylo třináct. Dodnes si přesně vzpomínám na scénu, kdy jsem začal číst. Kromě Durrella je to rozhodně David Attenborough a jeho dokumenty. U něj jsem poprvé viděl princip playbacku – zalezl na novozélandském ostrůvku Tiritiri Matangi do kroví, vytáhl reoprák, pustil laločnicka a ten se opravdu objevil! Jako kluk jsem na to zíral. Pro mě byl tehdy sen dostat se na Nezider; ten se mi splnil po pěti letech birdění a napsal jsem o něm svůj první textík pro *Ptačí svět* (1/1998: 8). Možná „až budu fakt velký a bohatý“, tak Camargue. Ale Nový Zéland? To bylo jako na Mars, nulová pravděpodobnost. Když jsem se pak o nějakých dvacet roků později na „Tiri“ podíval, byl to až náboženský zážitek... Attenborough byl pro

mě klíčový celkově: v jednom záběru povídá někde u Kapského Města a v příštím kdesi v Austrálii. Proč? Protože hledá souvislosti, vztahy, širší obrázek. Nic podstatnějšího podle mě není. Za to, že furt někde rajzuju a že si hodně stojím za tím, co o přírodě píšu a povídám, za to může z půlky čtení všeho možného a z druhé půlky právě sir David.

Jak rozvíjíš své vědomosti dnes, stíháš číst?

Kdeže. Dřív jsem četl leccos – na doktorátě jsem možná přelouskal víc knížek o evoluční psychologii než o kukačkách. A v prváku jsem byl vlastně pořádkem „za školou“ – chodil jsem jen do hospody a na anglistiku, na překladatelství. Díky tomu jsem pak lektoroval překlady, Dawkinsův *Sobecký gen*, Ridleyho *Červenou královnu* a další. A přeložil *Slepého hodináře* a Marentův *Deštný les*. Super zkušenost a pro rozvoj oboru u nás určitě užitečnější, než kdybych napsal další odborný článek, který si přečte pár desítek specialistů a dál nic. V tom období jsem hltal úplně všechno, ohromně mě to bavilo. Zpětně to byla dobrá volba: pokud člověk chce uspět třeba v kukačkově, nesmí číst jen o kukačce, ale spíš všechno okolo. Fascinovalo mě bavit se s lidmi, kteří dělají úplně jiná témata. Byl jsem na kongresu, kde byli sami molekulárníci. Když jsem řekl, že dělám na kukačce – měl jsem tam poster o chemii vajec kukačky –, oni na to: „A to je vícemolekulární struktura?“ I tohle mi pootevřelo nové obzory.

Patříš ke 2 % nejcitovanějších vědců světa. Na tzv. stanfordském seznamu figuruješ v celoživotním žebříčku jako jediný český vědec z oboru behavio-

Tomáš Grim

* 13. 9. 1973, Trenčín

Vystudoval zoologii. V současné době „free-bird“ – ptáčkař na volné noze. Je spoluautorem a spolueditorem slovenské Ornitologické příručky a spoluautorem knihy o kukačce, která získala britskou cenu „Nejlepší ptačí kniha roku 2017“. Do roku 2018 profesorem na Univerzitě Palackého v Olomouci, studoval hnízdní parazitismus, mimikry, zbarvení vajec atd. Publikoval přes sto odborných a několik set popularizačních článků. Navštívil 80 zemí na všech sedmi kontinentech, drží český rekord v pozorování ptáků (4300 druhů). Věnuje se fotografování, za své snímky sbírá ocenění (Czech Nature Photo, Bird Photographer of the Year). V roce 2019 získal Cenu ČSO za propagaci a popularizaci ornitologie u nás i ve světě.

tomasgrim.com

1998: Oční otvůrka ptáčkaře. První návštěva tropů byl „eye-opener“ a iniciační zážitek (*Ptačí svět* 3/1999: 12). Už nikdy jsme se pak na přírodu neválili stejnými očima (*Ptačí svět* 3/2014: 9–11). Na snímku (vlevo) je kamarád Miloš Jirků, který dnes v Milovicích dělá repatriace velkých savců. Cesta stála podstatně víc než celé mé roční doktorandské stipendium – rok předtím jsem tedy luxoval kaluže v podzemních garážích, stěhoval, dělal vrátného i nakládku-vykládku cigaret, alkoholu a samopalů na brněnském letišti. Ve Střední Americe ještě nebyl k dispozici internet – že žijeme, se přibližně a známí dozvěděli až po našem návratu (pohlednice došly později). Těch pět týdnů jsme přežili na banánech (snídaně) a sušenkách (večeře). Tyhle zkušenosti bych přál každému dnešnímu studentovi, který „poznává svět“ na mobilu... Tady nad naším ranním vstáváním dohlíželi ostraha mexické věznice u Tuxtla Gutiérrez – kde v noci stavíme stan, jsme netušili. Bylo pár dní po Mikulášovi, ještě že nepřišla „nadílka“...

2008: Oční otvůrka ornitologa. Podívat se na Tiritiri Matangi, legendární novozélandskou rezervaci, je pro zájemce o ochranu přírody totéž, co pro muslima cesta do Mekky (*Ptačí svět* 2/2015: 22–24). Ve skupince na pláži je Mark Hauber, publikačně asi nejúspěšnější badatel v mém oboru na světě. S nabídkou spolupráce mě oslovil na konferenci pár let předtím: „Líbilo se mi, jak jsi v diskusi zpražil autora posledního dotazu...“ Já na to: „Ohledně handicap principu? Kdo to byl?“ Mark: „No... jeho autor; Amotz Zahavi!“ Polilo mě horko, ale právě tahle otevřenost, nebrání si servítků a pro některé asi dost brutální styl humoru, které s Markem sdílíme, udržely naše přátelství a vědeckou spolupráci dodnes.

2013: Štěstí přeje flexibilnímu. Konec listopadu, škrábeme se na Mt. Cameroon a mně došla hrozná věc: „Letos jsem byl na všech kontinentech kromě nejmilovanější Jižní Ameriky! Kdy zas budu mít šanci si v jednom roce srovnat všechny?“ Okamžitě píšu esemesku Dodinovi ohledně letenek a pronájmu auta. Za dva týdny už brázdíme argentinskou pampou. Splněno.

rální vědy a ornitologie. Jak jsi toho dosáhl?

Nechtěně (*směje se*). Věda je dnes extrémní sport. I ve vědě se švindluje „dopingem“, autoři se vzájemně připisují na články, aniž by zásadně přispěli, vznikají „citační bratrstva“ a tak. Stanfordský žebříček tímhle ošidit nejde – když tě třeba cituje spoluautor, nula bodů. Největší váhu klade na články, kde jsi jediný autor. O něco méně na ty, kde jsi první z několika autorů. Ještě méně, když jsi poslední – to je druhá nejdůležitější pozice, vyhrazená pro „senior author“, šéfa týmu. Takových článků jsem měl celkem dost. A hlavně často hodně citovaných.

Proč je citovanost důležitá?

Zjednodušeně řečeno, jenom ona je důležitá. Takový Charles Darwin, autor nejpřevratnější myšlenky v dějinách lidstva. Proč ho každý zná? Protože je citován. A teď totéž z druhé strany: věda se dnes dělá pragmaticky – musím si sehnat grant, což je samo o sobě výhra, protože úspěšnost v grantových soutěžích je dneska extrémně nízká. Ale je to cíl? Určitě ne: když dostanu grant, ale nic z něho nevyrobím, jsou to vyhozené peníze – kdybych grant nedostal, nic by se nezměnilo. Pojďme o krok dál: opublikuju z grantu článek, což taky není úplně snadné v době, kdy kvalitní časopisy vyhadzují přes 90 % rukopisů. Je tedy cílem ten článek? Taky ne:

pokud ho nebude nikdo citovat, co se na světě změnilo? Vůbec nic. Necitovaný článek nemusel vyjít. Vlastně neexistuje. Naopak informace z citovaného článku se může přetavit i do aplikovaného výzkumu nebo do ochrany přírody – zjistíme, jaký průběh hnízdění má datlík, a pak na to napasujeme ochrannářské opatření, aby sedělo jako zadek na hrnec. Ale pokud se informace nešíří, tak nemůže mít účinek, a tedy ani smysl. A v základním výzkumu – na rozdíl od aplikovaného – je tím finálním účinkem jen citace, protože jen ona ovlivňuje, co se bude v poznávání světa dít dál.

Na co jsi přišel jako první?

Bylo toho celkem dost – a právě to je ten důvod, proč jsem se „zatoulal“ na ten stanfordský seznam: hodně citované jsou totiž zpravidla novátorské práce a mě a moje kolegy nikdy moc ne bavilo chodit vyšlapanou cestou. Jako první jsme popsali, jak jsou chemicky „udělané“ mimikry kukaččích vajec, nebo doložili, že hostitelé neodmítají cizí vejce podle toho, jak jsou ta vejce celkově barevně odlišná – to byla předtím učebnicová pravda, kterou nikoho ani nenapadlo podrobit kritičtějšímu testu. Ale nejvíc si cením objevu odmítání kukaččích mláďat hostitelem. Všude se psalo, že to u naší kukačky není možné ani v principu. Rajcovní na tom bylo, že rákosníci obecní ani nepoznají vlastní mláďata od cizích, a přesto se kukačky občas zbaví! Pokusy pak ukázaly, že stačí, když se rákosník bude držet pravidla „budu krmit cokoli, co je v hnízdě, tak 11 dní a šlus“ – tím vyvede vlastní mláďata, kukače to ale nestačí. Článek, kde jsme popsali, že k tomu odmítání kukaček vůbec dochází, se stal jediným českým článkem, který je citován v „Krebsovi a Daviesovi“ – předchozí vydání téhle legendární britské učebnice pro mě bylo naprosto určující, znal jsem ji skoro nazpaměť. A práci, která ukázala, že podnětem pro to odmítání není počet mláďat v hnízdě ani jejich velikost ani hlad, ale jednoduše jen čas, tedy délka péče na hnízdě, tak tu cituje několik vydání „Alcocka“, což je zas hlavní americká učebnice behaviorální ekologie. Bylo to takové uzavření kruhu – jsem citován v dalších vydáních nejlepších učebnic na světě, ze kterých jsem čerpal první vědomosti, z toho mi běhal mráz po zádech. Ve vědě je nejvyšší meta „přepsat učebnice“; tady to bylo pár rádků, ale mám splněno.

Třicet let zkoumáš kukačku. Co ještě o ní nevíš?

Myslím, že ještě za pár století bude tahle otázka stále aktuální. Oproti dnešní ornitologii je ornitologie 90. let rozvrzaný trakař vedle ferrari. Za pár let to bude meziplanetární raketa. Absolutně se nebojím, že by se neobjevovaly nové věci.

Rád se zabýváš druhy se zajímavou ekologií nebo chováním. Můžeš jmenovat na první pohled běžný, nezajímavý druh, který je ve skutečnosti neobvyklý a málokdo to o něm ví?

Pitule. Český název sice vzbuzuje dojem nálepky pro ženu s akcentovaným vztahem k lihovinám, ale ve skutečnosti je to chomáč perí na dvou špejlich, který stojí v lese. Pozorování pitulí je ale dost frustrující: bývají slyšet od rána do večera, ale po několika týdnech si člo-

věk uvědomí, že je vážně neuvidí. Pitule jsou archetypální skrývači, žijí od jižního Mexika až po Bolívii a Brazílii. Je to pro mě symbol tropů – nádherné, tajemné zvíře. Vidět ho je extrémní výzva, natož vyfotit. Mám nadoce- no přes dva a půl tisíce ptáčích druhů a jedna z mých nejceněnějších fotek je rozmazaná zrnitá hrůza, není jí vidět hlava, ale je to pitule! Jiný druh pitule jsem fotil v Kolumbii a pak jsem na internetu zjistil, že všechny fotky toho druhu patrně zobrazují jediného ptáka, protože jsou všechny pořízeny na stejném pařezu.

Jak je to možné?

Ten pařez byl u krmítka. Prostý zemědělec Angel Paz z Ekvádoru jako první na světě naučil jednu pitulu velkou (*Grallaria gigantea*), pojmenoval ji Mariá, chodit ve stejnou dobu na určitý flek. Habituoval ji na žízaly. Dneska se podobně dají vidět už desítky superskrývavých druhů i jinde v tropech, v Americe i Asii. Z krmítek je ekoturistická móda. Před pár lety jsem měl tu čest si s Anjelem Pazem osobně potřást rukou.

A co české druhy?

Baví mě lejskek šedý, úhápěčko, šedáček, má takovou tu nenápadnou, přirozenou krásu. Nenucené charisma. Nejvíc mě bere, když „naše“ zvíře potkám v tropech. Zrovna lejska šedého v Botswaně, to byl velký zážitek. Moc si už nepamatuju, jestli tam zrovna byly zebry, nebo pakoně, ale přesně vím, na které větvi jsem toho lejska fotil.

Jedním z tvých badatelských témat jsou invaze. Objevily se celkem nedávno a může za ně člověk. Může je člověk i zastavit?

Klasický učebnicový případ je z New Yorku, kde byla v roce 1890 v Central Parku vysazena asi stovka špačků a dnes jsou jedním z nejpčetnějších druhů na zeměkouli, druhým v pořadí. V roce 2021 vyšel článek, který uvádí početnost všech 11 000 druhů ptáků, a na prvním místě je vrabec domácí, tak početný právě proto, že je skoro všude invazní. Takže až zas někdo začne lamentovat o vymírání vrabce, dostane záhlavec, protože vrabec je svou početností nejméně ohroženým druhem na zeměkouli. Extrémní invaze jako u vrabce a špačka už nikdo nezastaví.

A snahy jsou?

Naši milou obdivovanou labuť velkou v Severní Americe nemilosrdně hubí proto, že tam škodí místním druhům tím, že je fyzicky napadá. Samozřejmě se tomu část veřejnosti staví na odpor, „vždyť labuť je krásná“ a „symbol lásky“ apod. Jenže to je naprosto naivní lidská projekce: objektivně je labuť velké a zároveň agresivní zvíře, a to fakt není dobrá kombinace. Jestli něco máme chránit, nebo ne, nemá vůbec souviset s tím, jestli je zvíře pěkné, nebo škaredé, anebo zda v něm nesmyslně vidíme nějaké svoje vlastnosti. Pokud chci chránit jen druhy, které jsou pěkné, přestože jsou třeba invazní, pak nemůžu rozumně tvrdit, že chráním přírodu; chráním jen své estetické preference. Jestliže chci skutečně chránit přírodu, pak musí jít mě city stranou – city jsou jen původní motivace něco vůbec dělat, ale co máme konkrétně dělat, to už musí být jen racionální ekonomické rozhodnutí. Jinak ani skutečná profesionální

2017: „Splnit si sen, který jsem si ani netroufl nechat zdát.“ Tohle se mi děje furt. Vlastně není divu: každá využitá šance totiž zametá cestičku o něco lepší šanci, a tím pádem reprezentativnějšímu poznání pestrosti světa okolo – pro mě ten nejpodstatnější cíl. V roce 2013 mi zbyl jeden restik, sedmý kontinent. Šanci podívat se do Antarktidy jsem využil o pár let později (*Ptačí svět* 3/2019: 29–28).

ochrana přírody nefunguje. Jen veřejnost to někdy nechápe. Když vidím mediální debaty o ochraně přírody, mám jen pocit marnosti. My jsme si přírodu zkazili strašným způsobem, teď nám to dojde, chceme to napravit, ale místo toho, abychom zvolili cesty, kterými to skutečně napravíme, tak ještě přiléváme olej do ohně – vysazujeme stromy, zachraňujeme „opuštěná“ ptačí mláďata, řešíme „vymírání“ vrabců a CO₂ z letecké dopravy – to je všechno úplně mimo, slepé uličky, falešný pocit, že se pomohlo, odvádění pozornosti od mnohem zásadnějších problémů i řešení.

Je na invazích něco pozitivního?

Špačka vysadili i v Kalifornii, aby chránil vinice proti škůdcům, přičemž se už v té době vědělo, že v Evropě na vinicích škodí. Ukázka lidské nepoučitelnosti. Dodnes se vedou debaty o tom, jestli s potenciálně invazními druhy máme něco dělat, „vždyť husice nislká u nás ještě neškodí“. To mi přijde naprosto neuvěřitelné. Nám nestačí desítky invazních ptačích druhů, které způsobují obrovské ekonomické a ochranné škody všude po světě, my potřebujeme ještě další 158. příklad, abychom začali vůbec uvažovat o tom, že s nimi něco uděláme.

V roce 2022 jsi získal první místo v žebříčku eBird v západním palearktu. Za svůj Big Year jsi pozoroval 500 druhů – jak jsi to dokázal?

Podobně jako ve vědě i tady hrála roli náhoda, ale taky můj přístup. Než abych si nechal utéct příležitost a pak toho litoval, raději obratem změním priority. Před pár lety jsem dostal nabídky na dvě knihy, Albatros chtěl „ptáky měšťáky“ a Grada zas ptačí invaze. S radostí jsem nabídky přijal a loni mi došlo, že mám sice metrůky fotek ze světa, ale pod tím svícnem je nějak šero. Tak jsem mazal do focování po Evropě. Až v létě mě napadlo mrknout na mezinárodní birderský žebříček a nějak jsem nemohl uvěřit – byl jsem na 1. místě! To byl červenec. Takže změna plánu, „ať se práší za kočárem“, mnohem víc birdingu a nakonec český rekord (to je ta malá věc) a poprvé pro nějakého Čecha i první místo v žebříčku, kde může soutěžit kdokoli ze světa (a to je ta velká věc).

Někdo by to mohl vnímat jako sebechválu, jak to vnímáš ty?

Ať to tak klidně vnímá, to je jeho problém (*směje se*)... a taky šance k sebereflexi. Komu vadí cizí úspěch a hrdost na něj, to je myslím celkem jasné. Že jsou Češi závistiví, vím a nikdy jsem to úplně nepochopil. Jsem v tomhle spíš „zápaďák“ – mě cizí úspěch neohrožuje, ale inspiruje. Jak by nás inspirovali Attenborough, Durrell nebo cestovatel Richard Halliburton, pro mě další zásadní postava, kdyby je postihla falešná skromnost a to výjimečné, čeho dosáhli, si nechali pro sebe? To teda fakt nevím (*směje se*). „Pochlubit se“ beru jako české slovo pro „podělit se o radost z něčeho nadprůměrného“ – a díky všem, kdo tak činí. Chválit se mají věci, výsledky, které za pochvalu reálně stojí – a realita se nezmění tím, kdo ji popíše. Díky tomu, že si moje vzory svoje úspěchy nenechaly skromně pro sebe, jsem se nakonec dostal na nejlepší místa, jaká lze na Zemi navštívit. Dostat se tam lidé vnímají jako štěstí, ale podle mě to

Foto: Ivana Krouťová

2018: Předávání zkušeností = smysl. První populární článek mi vyšel týden po mých šestnáctinách. Od té doby mě psát o přírodě, její ochraně a posléze vědě baví čím dál víc – třeba na kurzech Členové členům (tady na Mohelském mlýně). Přednášky i články ilustruju jen vlastními fotkami – osobní zkušenost, autentičnost, je sice dobré korigovat čtením a diskusí, ale nelze ji ničím nahradit.

Foto: Benjamin Navas

2019: Freebird. Předávání poznatků a zkušeností se nemusí omezovat na univerzitu, zvláště když dramaticky ubylo schopných „přijímačů“. A tak jsem se v roce 2018 vrátil do role publicisty na volné noze, tedy tam, kde jsem v roce 1989 amatérsky začal. Rok nato jsem po zvané přednášce na univerzitě v ekvádorském Guayaquilu uviděl odstavený autobus... Fotka neplánovaná, ale tak symbolická a výstižná, že ji vynechat nelze. Všechno v jednom záběru.

slovo většinou chápou nepřesně. Štěstí přeje připravenému – k makačce. Talent nebo štěstí nejsou věci „shůry“ – je to spousta práce. A taky šance inspirovat další, které ovšem nepostihla představa, že jim stačí vlastní zahrada nebo kraj, aby poznali, jak to chodí na světě. Jedna z největších radostí v mém životě jsou přátelé, kteří vědí, jak zásadní je rozšiřovat si obzory na cestách.

Cestování ale obnáší dnes hodně diskutovanou uhlíkovou stopu.

CO₂ není jediná stopa, kterou za sebou cestovatel zanechává. Je to taky bakšiš za místní dopravu, jídlo, ubytování, průvodce – jediný účinný způsob, jak tropickou přírodu ochránit, je podpořit místní infrastrukturu. Co se stalo na Madagaskaru za covidu, kdy se zrušily lety? Turistické CO₂ sice kleslo na nulu, ale průvodci se vrátili k původní pytlácké profesi. Tenhle nechtěný experiment jasně dokládá, že ekoturismus je obrovská hodnota a stojí za to kvůli němu nějaký CO₂ spálit. Pochopitelně když už někam jedu, tak na co nejdelší dobu. A taky hodně sázím na strategii „dvě mouchy jednou ranou“. Když jsme letěli na konferenci, zůstal jsem tam, na

Foto: Georgios Kostikidis

2019: Setkávání. V roce 2010, na trase ve východní Brazílii, se mi pán sedící na vedlejším sedadle představil jako „lan“. Naše debata o ptáčích zabloudí ke krahujcům, mé podezření roste, ptám se „lan... Newton?“ Byl to on. Žák nejvýznamnějšího ornitologa v historii (Davida Lacka) a sám jedna z nejpodstatnějších postav oboru. Osm hodin klábosení v dodávce mi dalo víc než pět let na univerzitě. Nepřeháním. Setkávání s osobnostmi je skvělá inspirace. Katalyzátor. Fotku nemám, tak jinou, ze setkání podobného kalibru – s Killianem Mullarneyem na Lesbu (*Ptačí svět* 2/2022: 30–32).

rozdíl od většiny kolegů, alespoň pár týdnů nebo raději měsíců. Míň CO₂ a víc dolarů do ekoturismu a tím ochrany přírody.

Co tě na birdwatchingu jako ornitologa přitahuje?

Poslední roky mě na birdingu stále víc baví, že se mi čím dál tím víc propojují věci, co jsem viděl před lety na různých místech světa, s tím, co jsem bádám, co čtu a vidím a fotím teď. Je důležité vnímat věci v širších souvislostech, znát kontext – to je ten Attenborough, jak jsme se už bavili. Sir David dost možná propálil víc CO₂ než kterákoli jiná lidská bytost, ale kdo víc přispěl k ochraně přírody? A pokud „děláte ptáky“ teprve třeba deset let, tak vezte, že to je úplný začátek. Nic proti tomu, co přijde o dvacet let později. Tohle intelektuální a zkušenostní dobrodružství moc přeju každému.

Děkuji za rozhovor.

Ptala se Alena Klvaňová